

ТДИУ. “Молия” кафедраси
и.ф.н., доценти Н.Т.Тилабов.,
ТДИУ. МГФ-01 магистри
Шамсиддинов Ш.С.

Ўзбекистон Республикасининг истиқболдаги бюджет-солиқ сиёсатининг асосий йўналишлари

Аннотация. Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикасининг истиқболдаги бюджет-солиқ сиёсатининг асосий йўналишларини аниқлашга қаратилган стратегия ва тактик чора тадбирлар борасидаги масалалар келтирилган.

Аннотация. В данной статье представлены вопросы стратегии и тактических мер, направленных на определение основных направлений бюджетной и налоговой политики Республики Узбекистан на перспективу.

Annotation. This article presents the issues of strategy and tactical measures aimed at determining the main directions of the budget and tax policy of the Republic of Uzbekistan in the future.

Таянч сўзлар: бюджет, солиқ, сиёсат, бюджет даромадлари; бюджет харажатлари; кредит, давлат кредити; бюджет тизими; бюджетлараро муносабатлар; бюджет стратегияси; бюджет тактикаси, дефицит, профицит.

Бизга маълумки, давлатга юклатилган вазифаларнинг бажарилиши ундаги мавжуд зарур молиявий ресурслар билан боғлиқ, бу эса ўз навбатида давлат томонидан тузилган пул маблағлари қисмини бюджетда тўпланишини талаб этади. Бюджетда бу маблағларни сарфланиши давомида ва улардан фойдаланишда давлат билан солиқ тўловчилар ва бюджет ажратмалари олувчилар ўртасида молиявий муносабатлар ўрнатилади. Бу муносабатлар ҳокимият органлари томонидан ишлаб чиқилган ва амалга ошириладиган молия бюджет сиёсатига мувофиқ йўлга қўйилади. Давлат бюджети орқали жамиятда яратилган ялпи ички маҳсулот қайта тақсимланади. Ялпи ички маҳсулотнинг қайта тақсимланиши жамиятдаги умумий эҳтиёжлар: маориф, соғлиқни сақлаш, мамлакатдаги иқтисодий ва сиёсий барқарорлик, аҳоли таркибида ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламни моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, тинчлик, чегаралар дахлсизлигини сақлаш ва ғавқулодда ҳолатлар учун сақланадиган давлат захираларининг мавжуд бўлиш зарурати туфайли келиб чиқади.

Шунингдек, давлат бюджет орқали давлат жамиятнинг ижтимоий такрор ишлаб чиқариш жараёнига таъсир қилишнинг молиявий дастакларига эга бўлади. Давлат бюджети давлатнинг асосий молиявий режаси сифатида давлат ҳокимиятининг иқтисодий имкониятларининг молиявий асосини яратади. Шунинг учун бюджетларнинг даромад ва харажатларини бюджет сиёсати асносида самарали бошқаришни таъминланишни таъкидлаб ўтиш лозим. Бу эса, Ўзбекистонда бюджет сиёсатини амалга ошириш механизмини такомиллаштиришнинг самарали таъсирини ошириш заруриятини келтириб чиқаради.

Маълумки, Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг 09.12.2019 й. N ЎРҚ-589 сонли Қонуни қабул қилинди²¹. Ушбу Қонуннинг мақсади Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджетини шакллантириш ва ижро этиш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солишдан иборатдир. Қабул қилинган бу қонун 5-боб, 28-моддадан иборат бўлиб белгиланган биринчи даражали бюджет маблағларини тақсимловчиларга республика бюджетидан ажратиладиган маблағлардан фақат белгиланган йил давомида фойдаланилади. Шу билан бирга Вазирлар Маҳкамаси Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасига ушбу Қонунга ўзгартиришлар киритиш тўғрисидаги таклиф билан бирга ўзгартиришлар киритиш бўйича асословчи материалларни, шунингдек янгиланган макроиқтисодий прогнозлар, солиқ ва бюджет сиёсатидаги ўзгаришлар тўғрисидаги ахборотни тақдим этиши белгилаб қуйилган.

Айни пайтда янги Ўзбекистонни бюджет борасидаги сиёсати эркин бозор муносабатларига ва хусусий мулк устуворлигига асосланган иқтисодиётни ривожлантиришга, халқ осойишта ва фаровон ҳаёт кечирishi учун шарт-шароитлар яратишга, халқаро майдонда Ўзбекистоннинг муносиб ўрин эгаллашига қаратилган комплекс чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Бугунги кунда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва мамлакат тараққиётини жадаллаштиришнинг

²¹ Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz), 2019 йил 10 декабрь "Халқ сўзи", 2019 йил 10 декабрь.

муҳим устуворликларини ҳамда аниқ марраларини белгилаш вазифасини амалга ошириш йўлида аҳолининг кенг қатламлари, жамоатчилик ва ишбилармон доиралар вакиллари, давлат органларининг раҳбарлари ва мутахассислари билан амалий суҳбат ҳамда муҳокамалар олиб борилмоқда, шунингдек амалдаги қонун ҳужжатлари, миллий ва халқаро ташкилотларнинг ахборот-таҳлилий материаллари, маърузалари, тавсиялари ва шарҳлари ўрганилмоқда, ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибаси таҳлил қилиниб шулар асосида 2017-2021-йилларга мўлжалланган Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси ишлаб чиқилди. Ҳаракатлар стратегиясининг асосий мақсади жамиятнинг ҳар томонлама ва жадал ривожланишини таъминлаш учун шарт-шароитлар яратиш, мамлакатни модернизациялаш ва ҳаётнинг барча соҳаларини эркинлаштиришдан иборатдир.

Ушбу мақсадга эришиш учун Ҳаракатлар стратегиясида бешта асосий устувор йўналишлар белгилаб олинган эди, улар қуйидагилардан иборат²²:

1. Давлат ва жамият қурилишини такомиллаштириш;
2. Қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш;
3. Иқтисодий янада ривожлантириш ва либераллаштириш;
4. Ижтимоий соҳани ривожлантириш;
5. Хавфсизлик, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенгликни таъминлаш, чуқур ўйланган, ўзаро манфаатли ва амалий руҳдаги ташқи сиёсат юритиш.

Мазкур йўналишларнинг ҳар бири мамлакатдаги ислоҳотларни ва янгиланишларни янада чуқурлаштиришга оид аниқ бўлимлардан иборат. Хусусан, “Иқтисодий янада ривожлантириш ва либераллаштириш” деб номланган йўналиш яқин ва ўрта истиқболда қуйидагиларни амалга оширишни назарда тутди:

– макроиқтисодий барқарорликни мустаҳкамлаш ва юқори иқтисодий ўсиш суръатларини сақлаб қолиш,

²² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 7-февралдаги Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича “Ҳаракатлар стратегияси” тўғрисидаги ПФ-4947-сон Фармони, ЎР ҚХТ, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

- миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини ошириш,
- қишлоқ хўжалигини модернизатсия қилиш ва жадал ривожлантириш,
- иқтисодиётда давлат иштирокини камайтириш бўйича институционал ва таркибий ислохотларни давом эттириш;
- хусусий мулк ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва унинг устувор мавқеини янада кучайтириш;
- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ривожини рағбатлантириш;
- ҳудудлар, туман ва шаҳарларни комплекс ва мутаносиб ҳолда ижтимоий-иқтисодий тараққий эттириш;
- инвестициявий муҳитни яхшилаш орқали мамлакатимиз иқтисодиёти тармоқлари ва ҳудудларига хорижий сармояларни фаол жалб этиш.

Юқорида санаб ўтилган устуворликларни бажариш бюджет-солиқ сиёсатида ҳам муайян ўзгаришларни амалга ошириш зарурлигини назарда тутди. Бугунги кунда мамлакатимизда бюджет соҳасида олиб борилаётган ислохотлар замирида аҳоли турмуш фаровонлигини юксалтириш, иқтисодий барқарорликни таъминлаш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг жадал ривожига кенг имконият яратиш мақсадлари мужассамлашган. Хусусан, иқтисодиётда солиқ юқини янада камайтириш, солиқ солиш механизмини содалаштириш ҳамда солиқ маъмурчилигини такомиллаштириш борасидаги чора-тадбирлар ана шу мақсад рўёбига қаратилган.

Ўзбекистонда 2023 йилда давлат бюджети харажатлари қанчани ташкил этиши маълум қилинди

Молия вазирлиги «2023 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида»ги қонуни лойиҳасига оид маълумотларни эълон қилди.

Қонун лойиҳаси шарҳида келтирилишича, 2023 йил учун давлат бюджети даромадлари (давлат мақсадли жамғармаларига трансфертларни инобатга олмаган ҳолда) 232,1 триллион сўм, харажатлари эса (давлат мақсадли жамғармаларига трансфертларни инобатга олмаган ҳолда) 227,9 триллион сўм миқдорида бўлади.

Давлат мақсадли жамғармалари даромадлари 41,3 триллион сўм миқдорида, харажатлари эса 70,2 триллион сўм миқдорида режалаштирилмоқда. Бунда Давлат мақсадли жамғармаларига республика бюджетидан 29,9 триллион сўм трансфертлар ажратиш белгиланган²³.

Маълумки, мамлакатимизда ишлаб чиқаришни рағбатлантириш, давлат бюджети барқарорлигини таъминлаш мақсадида ҳар йили Бюджет-солиқ сиёсатининг асосий йўналишлари қабул қилинади. Яқин ва ўрта истиқболга мўлжалланган солиқ ва бюджет сиёсати пировардида аҳолининг турмуш фаровонлигини оширишга йўналтирилган. Хусусан, 2023-йилга мўлжалланган солиқ-бюджет сиёсатининг асосий йўналишларида солиқ юкини янада қисқартириш, солиқ ва мажбурий тўловлар миқдорини камайтириш, маҳаллий бюджетлар даромад базасини мустаҳкамлаш ва уларнинг мустақиллигини ошириш, маблағлардан оқилона фойдаланиш ҳамда бюджетга тушумларнинг тўлиқлигини таъминлаш белгиланган. Солиқ сиёсатида амалга киритилган ўзгаришлар солиқ мажбуриятларини бажаришда солиқ тўловчиларга ҳар томонлама кўмаклашишга, солиққа оид ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг таъсирчан механизмларини ишлаб чиқишга ва солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқий маданиятини оширишга, солиқ назоратига оид замонавий услубларни жорий этишга, солиққа тортиш борасида муаммоли масалаларнинг камайишига, бюджетга солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг тўғри ҳисобланиши, ўз вақтида ва тўлиқ ҳажмда тушиши таъминланишига хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномасида бюджет тизимини қайта кўриб чиқиш, бюджет даромадлари ва харажатларининг халқимиз учун очик-ошкора бўлишини таъминлаш зарурлигини таъкидлаган эди²⁴. Зеро, давлат ва жамият бошқарувидаги очиклик, мамлакат бюджетининг тақсимланиши ва сарфланишидаги шаффофлик чинакам халқ ҳокимиятини қарор топтириш ва фуқаролик жамиятига асосланган

²³ www.lex.uz– Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси. 2023 й.

²⁴ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномаси. 20.12.2022. “Халқ сўзи” газетаси. 21.12.2022 -1 б.

хукукий демократик давлат қуришнинг муҳим шартидир. Ушбу ҳолатлар мамлакатимизда яқин ва ўрта истикболга мўлжалланган бюджет-солиқ сиёсатининг асосий йўналишларини ишлаб чиқишда инобатга олинган.

Хулоса қилиб айтганда, бюджет-солиқ соҳасида бўлаётган янгиликлар, бюджет-солиқ қонунчилигидаги ўзгаришлар мамлакатимизда ишлаб чиқариш, кичик бизнес ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш, иқтисодиёт барқарорлигини таъминлаш, аҳолига муносиб яшаш ва ишлаш шароитларини яратишдек эзгу мақсадларга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz), 2019 йил 10 декабрь "Халқ сўзи", 2019 йил 10 декабрь.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 7-февралдаги Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича "Ҳаракатлар стратегияси" тўғрисидаги ПФ-4947-сон Фармони, ЎР ҚХТ, 2017 й., 6-сон, 70-модда.
3. www.lex.uz– Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси. 2023 й.
4. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномаси. 20.12.2022. "Халқ сўзи" газетаси. 21.12.2022 -1 б.